

บทที่ ๓

วิธีการแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันตามหลักอหิงสธรรมของชาวพุทธ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

บทนี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาความรู้เบื้องต้น ได้แก่ ประวัติภูมิหลังอำเภอโนนสะอาด หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักอหิงสธรรม หลักอหิงสธรรม วิธีการแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันตามทัศนะของผู้นำท้องถิ่นทั้งฝ่ายสงฆ์ ผู้นำชุมชนในเขตอำเภอโนนสะอาด, โดยมีการสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากร และเอกสารเป็นหลักในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๓.๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาเขตอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

เพื่อให้การศึกษาในด้านพื้นที่ที่ศึกษาและประชากร กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาถูกหลักการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอประวัติความเป็นมาของอำเภอโนนสะอาด ดังนี้

๓.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของอำเภอโนนสะอาด

อำเภอโนนสะอาด เดิมอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นท้องถิ่นที่ตั้งของเส้นทางแยกสำหรับผู้ที่เดินทางจากกรุงเทพมหานคร ไปยังภาคอีสานตอนบนโดยเส้นทางจะเป็นเส้นทางแยกออกจากกันที่บ้านกุดดอกคำ ตำบลโพธิ์ศรีสำราญในปัจจุบัน โดยเส้นทางอีกสายหนึ่งจะแยกไปทางทิศตะวันออกเข้าสู่จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนมซึ่งเป็นชุมทางการเดินทางที่สำคัญในอดีต และยังคงสภาพเดิมให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ต่อมาได้มีการพัฒนาโดยการตัดเส้นทางคมนาคมใหม่ โดยมีถนนมิตรภาพสายขอนแก่น – อุดรธานี ปัจจุบันเกิดขึ้นในช่วงปีพุทธศักราช ๒๕๐๘ – ๒๕๑๕ ทำให้การคมนาคมสะดวกสบาย ความเจริญรุ่งเรืองจึงขยายตัวมาสู่บ้านโนนสะอาด ตำบลโนนสะอาด ซึ่งแยกจากตำบลโพธิ์ศรีสำราญ ด้วยอิทธิพลของเส้นทางสายมิตรภาพ ทำให้ประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวหรือไทยอีสาน ซึ่งอพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนเป็นคนพื้นเพเดิมจังหวัดอุดรธานี จะมีอยู่ไม่มากนักซึ่งส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด เกือบร้อยละ ๙๐ ของประชากรทั้งหมดของอำเภอโนนสะอาด โดยต่างอพยพมาในลักษณะเพื่อการจับจองที่ดิน พร้อมทั้งตั้งรกรากการทำมาหากินหักไร่ถางพง ทำไร่ ทำนา ปลูก

สร้างบ้านเรือน ที่อยู่ ร้านค้าและโรงงานในเขตบ้านโนนสะอาด เมื่อประมาณปี พุทธศักราช ๒๔๙๐ เป็นต้นมา ซึ่งเมื่อความเจริญขยายตัวมาสู่บ้านโนนสะอาด มีผู้คนอพยพมา ตั้งรกรากทำมาหากินที่บ้านโนนสะอาดเพิ่มมากขึ้นกลายเป็นชุมชนใหญ่ ประกอบกับอำเภอกุมภวาปี เป็นอำเภอใหญ่มีพื้นที่การปกครองของกว้างไกล ทางราชการจึงได้ยกฐานะเพื่อความเหมาะสม ในการปกครองชุมชน และตั้งบ้านโนนสะอาด ขึ้นเป็นกิ่งอำเภอโนนสะอาด เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๑๗ ในครั้งแรกมี ๓ ตำบล คือ ตำบลโนนสะอาด ตำบลโพธิ์ศรีสำราญ และ ตำบลบุ่งแก้ว ต่อมาอีก ๓ ปี ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะให้เป็นอำเภอโนนสะอาด เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๒๐

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ อำเภอโนนสะอาดมียกฐานะแยกตัวออกจากอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี มาตั้งเป็นกิ่งอำเภอโนนสะอาด ได้มีการประชุมปรึกษาหารือจากกลุ่มชนหลายฝ่าย ประกอบด้วยข้าราชการ พ่อค้า คหบดี พระภิกษุและประชาชนว่า ควรจัดหาที่ดินสำหรับเป็นที่ก่อสร้างที่ว่าการอำเภอโนนสะอาดและหน่วยงานทางราชการ ณ ที่แห่งใดจึงจะเหมาะสม กอปร กับ นายไพรัช สมณะ ซึ่งเป็นพ่อค้าในตำบลโนนสะอาด ได้แสดงความจำนงด้วยจิตอันเป็นกุศล ได้ยกที่ดินส่วนตัวจำนวน ๔๓.๒ ไร่ ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๖๔ ถนนมิตรภาพอุดร – ขอนแก่น ให้เป็นสมบัติของทางราชการ เพื่อจัดตั้งที่ว่าการอำเภอโนนสะอาด และสถานีตำรวจภูธร อำเภอโนนสะอาด ตลอดจนบ้านพักของข้าราชการบางส่วน ดังนั้น เมื่อทางราชการจัดงบประมาณก่อสร้างมาให้จึงได้ดำเนินการสร้างที่ว่าการอำเภอบนที่ดินผืนนี้ในเวลาต่อมา ลักษณะของพื้นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอโนนสะอาดเป็นเนินสูง ห่างจากตัวเมืองโนนสะอาดประมาณ ๑ กิโลเมตร

๓.๑.๒ ข้อมูลทางกายภาพ แผนแสดงที่ตั้ง และอาณาเขต

สภาพโดยทั่วไปของอำเภอโนนสะอาด เป็นพื้นราบผสมกับที่ราบลูกคลื่น โดยบริเวณที่ดินกลางของอำเภอ จะมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ เมตร ส่วนทางด้านตะวันออกและด้านตะวันตกของอำเภอ จะเป็นพื้นที่ราบ มีความสูงจากน้ำทะเลประมาณ ๐ - ๒๐๐ เมตร ในเขตพื้นที่อำเภอโนนสะอาด ไม่มีแม่น้ำส่วนใหญที่เป็นสายหลัก มีเพียงลำห้วยขนาดเล็ก เช่น ลำห้วยเสือเต้น ลำห้วยบุ่งแก้ว ลำห้วยโจด ลำห้วยยาง อ่างเก็บน้ำบ้านโสกกรัง อ่างเก็บน้ำลำห้วยทรายมีภูเขาล้อมรอบ ๒ ลูก คือภูพานคำ เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างอำเภอโนนสะอาด กับอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานีและ ภูเขาสวนกวาง เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างอำเภอโนนสะอาด กับอำเภอเขาสวนกวางและอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พิกัดตำแหน่งที่ดี ๙๖๑๙๘๐ มีพื้นที่ประมาณ ๔๒๔.๕๑๓ ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๒๖๕,๕๙๐ ไร่ อยู่ห่างจากจังหวัดอุดรธานี ๕๓ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

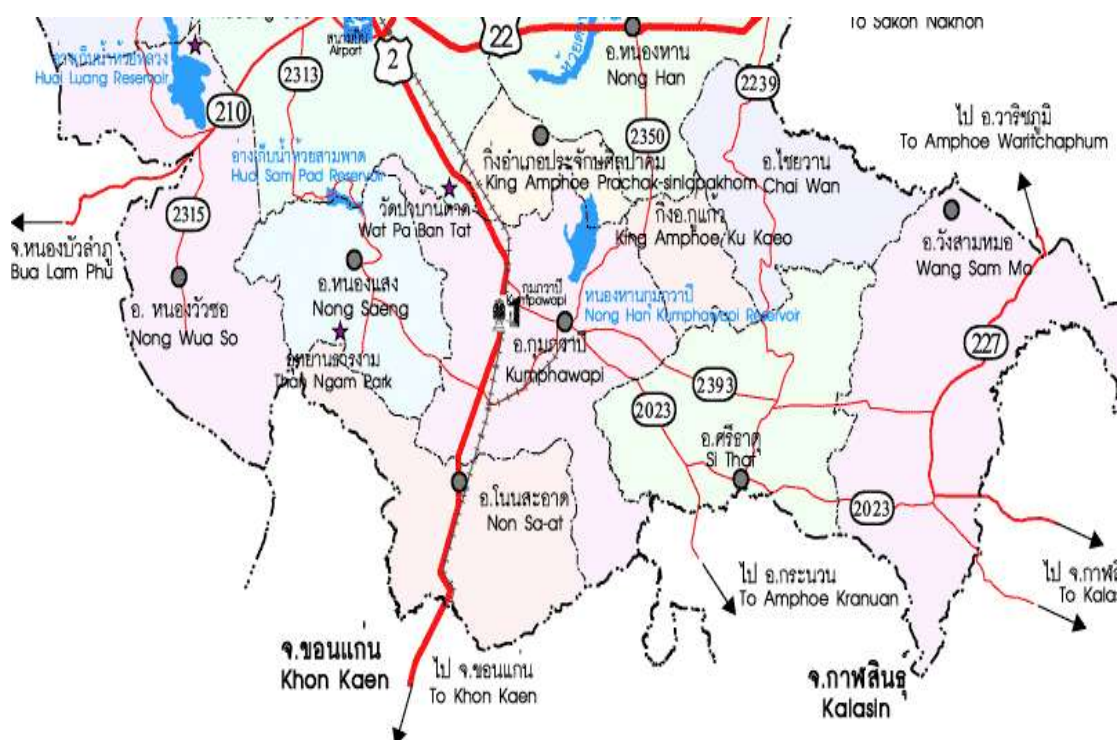
ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอกุมภวาปี และอำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี
ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเขาสวนกวางและอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่นและอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ปัจจุบัน อำเภอโนนสะอาดแบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๕๕๗ เป็น ๖ ตำบล ๖๓ หมู่บ้าน

แผนที่ ๒

แสดงอาณาเขตของอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

(ที่มาแผนที่ : ที่ว่าการอำเภอโนนสะอาด)

๓.๒ วิธีการแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันตามหลักอหิงสกรรมของอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัย มีความประสงค์นำเสนอเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการเบียดเบียน, ระดับของการเบียดเบียน เพื่อแก้ปัญหของชาวพุทธของอำเภอโนนสะอาด ในทัศนะของนักปราชญ์ นักวิชาการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะจง ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะจงประชากรในกลุ่มเป้าหมาย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลเป็นต้นเหตุของการเบียดเบียน มีดังนี้

๓.๒.๑.๑ เกิดจากความเห็นแก่ตัว

ลักษณะการเกิดการเบียดเบียน หมายถึงการกระทำที่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อนเป็นความทุกข์การเบียดเบียนกันเป็นความเสื่อมเป็นอกุศลเป็นสังขาร ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่นการกระทำใดถ้าเกิดเป็นทุกข์ก็เรียกว่าเบียดเบียนตนเอง^๑ ดังที่ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียวมันก็นอนเป็นทุกข์อยู่คนเดียว มันถูกเผาผลาญด้วยความเห็นแก่ตัวที่มันไม่ได้ตามความต้องการของตัว “ความเห็นแก่ตัว” เป็นความไม่รู้ “ไม่รู้จักตามที่เป็นอย่างจริง จิตนั้นไม่รู้ ไม่ใช่ใครไม่รู้ จิตนั้นมันไม่รู้ จิตนั้นมันก็หมายมั่นเอาเองว่าอะไรเป็นตัวตนบ้าง อะไรเป็นของตนบ้างตามความโง่ของจิต ซึ่งมันมีรากฐานลึกซึ่งเป็นสัญชาตญาณ^๒ ไม่พัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นไปการอยู่ในสังคม ต้องมีความสงบสุขในสังคมมีการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้น คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ กุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม ทางแห่งกรรมดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ กุศลกรรมบถนี้เรียกได้หลายชื่อ เช่น ธรรมจริยา คือการประพฤติธรรม, การประพฤติเป็นธรรม, การประพฤติถูกตามธรรม^๓

จริยธรรม คือธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม “อารยธรรม คือ ธรรมอันดีงาม, ธรรมของอารยชน, ความเจริญด้วยชนบทรบธรรมเนียมอันดีงาม” “สัปปุริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของคนดีธรรมของผู้สงบ

^๑ สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกษ์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์, (กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, ฉลองสมโภชพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรล้านนา, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๗.

ระงับจากความชั่วเพราะ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาเห็นว่า จริยธรรมที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้นของพระพุทธศาสนาจึงวางแนวทางให้พัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคล คือ ให้ประพฤติในกุศลกรรมบถและเว้นอกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย^๔ ดังต่อไปนี้

๑. กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการทำความดีซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธปรัชญาเถรวาท เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ดังนั้นกุศลกรรมบถแบ่งประเภทออกเป็น ๓ ทาง คือ ๑) การทำความดีทางกาย เรียกว่า “กายสุจริต” ๒) การทำความดีทางวาจา เรียกว่า “วจีสุจริต” ๓) การทำความดีทางใจ เรียกว่า “มโนสุจริต”

๒. อกุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งอกุศลกรรม, ทางทำความชั่ว, กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ อกุศลกรรมบถนี้ เป็นธรรมที่บุคคลต้องเว้น ต้องละเป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น มี ๑๐ ประการ โดยย่อมี ๓ ประการ เรียกว่า ทุจริต ๓ คือ ๑) ความประพฤติชั่วทางกาย ๓ อย่างที่เรียกว่า “กายทุจริต” ๒) ความประพฤติชั่วทางวาจา ๔ อย่างที่เรียกว่า “วจีทุจริต” ๓) ความประพฤติชั่วทางใจ ๓ อย่าง ที่เรียกว่า “วจิตุจริต”^๕ การกระทำตามหลักกุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถแบ่งการกระทำที่แสดงออกของบุคคลเป็น ๓ ทางคือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ แต่การกระทำที่ถือว่าสำคัญที่สุดที่เป็นจุดเริ่มต้นคือการกระทำทางใจ เพราะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาตามมาซึ่งจะกล่าวในส่วนหลัง

กายกรรม ที่เป็นกุศลกรรมมี ๓ อย่าง คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ และงดเว้นจากการประทุษร้ายในกาม ส่วนอกุศลกรรมบถก็มีความหมายตรงกันข้าม คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประทุษร้ายในกาม ซึ่งเป็นกายกรรมที่ไม่ดีตรงกับศีลข้อ ๑, ๒ และ ๓ ของศีล ๕ ตามที่กล่าวมาแล้วจึงไม่ขอกล่าวซ้ำอีกกุศลกรรมบถที่แสดงออกทางวาจามี ๔ อย่างคือ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ ส่วนอกุศลกรรมบถ ก็มีความหมายตรงกันข้ามคือ การพูดคำเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพื่อเจ้อทำไมตามหลักพระพุทธศาสนาจึงบัญญัติให้การกระทำทางวาจาทั้ง ๓ เป็นการกระทำที่ไม่ดี^๖ ก่อนอื่นขอยกพุทธพจน์ที่แสดงธรรมบรรยายสำหรับน้อมเข้ามาเทียบตัว เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวเราสามารถตัดสินใจการกระทำดีและชั่วได้ด้วยตัวเอง

^๔ สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกษ์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๐๕ / ๒๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณศิริวัฒน์, เจ้าคณะตำบลหนองกุ้งศรี อำเภอโนนสะอาดจังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ถ้าทุกคนตระหนักในข้อนี้จะไม่มีความหมายใจซึ่งก่อให้เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เมื่อเราดเว้นจากการพูดคำเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจ้อแล้วเราก็ควรชักชวนผู้อื่นให้กระทำด้วย และกล่าวสรรเสริญการกระทำของเขาด้วยการพูดเท็จซึ่งพระพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีได้กล่าวไปแล้วในศีลข้อที่ ๔ ของศีล ๕ ส่วนการพูดคำส่อเสียด และการพูดคำหยาบเกิดจากเจตนาอกุศลมูล คือ มีโทสะหรือมีโมหะ จึงก่อให้เกิดการพูดส่อเสียด และคำหยาบออกมา การพูดส่อเสียด คือ การพูดโดยมีเจตนาขุแหย่ให้ฝ่ายหนึ่งเสียหายหรือทำให้กลุ่มชนแตกความสามัคคีกันหรือเจตนาให้มีการทะเลาะเบาะแว้งกันและอาจจะทำให้เกิดการฆ่าฟันกันในที่ที่สุด ส่วนการพูดคำหยาบซึ่งเป็นวาจาที่ไม่มีใครอยากได้ยิน ไม่อยากให้ใครมากล่าวคำหยาบกับเรา การกล่าวคำหยาบมีสาเหตุหลายประการ บางคนอาจพูดคำหยาบเป็นนิสัย เพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบหนึ่ง ซึ่งการแก้ไขในกรณีนี้สามารถ ฝึกหัดโดยการตั้งสัจจะอธิษฐานกันได้ แต่คนส่วนใหญ่ที่พูดคำหยาบออกมามักเกิดจากการระงับโทสะไม่ได้ จึงกล่าววาจาหยาบคายเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเจ็บปวด หรือเพื่อระบายความแค้นของตัวเองออกมา การพูดคำหยาบ ในกรณีนี้มักก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน และอาจเกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงยิ่งขึ้นไปอีกเมื่ออีกฝ่ายสวนคำหยาบออกมา

การพูดเพื่อเจ้อ คือ คนที่พูดอย่างไม่รู้จักกาลเทศะ นึกอยากพูดก็พูดไปเรื่อยเปื่อยไม่มีสาระ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรำคาญ วิกรรมทั้ง ๔ เมื่อกระทำมากเข้าจะกลายเป็นนิสัย เมื่อคนนั้นไปที่ไหนก็จะไม่มีใครยอมคบค้าสมาคมด้วย เมื่อทำงานร่วมกับใครก็ทำให้ผู้ร่วมงานได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นเมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาดัดสินจะชี้ให้เห็นว่า การพูดคำเท็จที่ดี การพูดส่อเสียดที่ดี การพูดคำหยาบที่ดี และล้วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลจึงเป็นการกระทำที่ไม่ดี ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น บัณฑิตดีเดียน และวิกรรมทั้ง ๔ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และเกิดความสุขสงบแก่สังคม ดังนั้น กุศลกรรมบถที่แสดงออกทางวาจาที่สอนให้ละเว้นจากการพูดเท็จ ละเว้นจากการพูดจาส่อเสียด โดยกล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างความสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวานและละเว้นจากการพูดจา เพื่อเจ้อ โดยพูดแต่คำจริงมีเหตุผล ซึ่งวิกรรมทั้ง ๔ เป็นการกระทำที่ดีที่นำบุคคลนั้นไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นที่รักใคร่แก่คนทั่วไปส่วนมโนกรรม ๓ คือ การกระทำทางใจเป็นกุศลกรรมบถคือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล

อกุศลกรรมที่แสดงทางมโนกรรม ๓ อย่าง คือ การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น การคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่นและการเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มี ได้กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่ามโนกรรมมีบทบาทสำคัญและร้ายแรงที่สุด โดยมีความสำคัญในตัวเองและเป็นมูลฐานของการกระทำทางกายและทางวาจาด้วย มโนกรรมที่นับว่าเป็นความชั่วร้ายแรง

ที่สุดตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้แก่ มิจฉาทิฎฐิ ที่แปลว่า ความเห็นผิด และมโนกรรมที่จัดว่าเป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิฎฐิ ที่แปลว่า ความเห็นชอบ ดังนั้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาดัดสินจะชี้ให้เห็นว่า มโนกรรมที่เป็นมิจฉาทิฎฐิเป็นมโนกรรมที่ไม่ดีและเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวจีกรรมไม่ดีตามมา ส่วนมโนกรรมที่เป็นสัมมาทิฎฐิเป็นมโนกรรมที่ดีและเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวจีกรรมที่ดีตามมานุคคลจึงควรสร้างความดีของตัวเองเป็นสัมมาทิฎฐิ เพื่อจะได้มีผลให้เขามีแนวทางดำเนินชีวิตไปตามมโนกรรมที่ดีนั่นเอง^๗

มนุษย์สัตว์ต่างมีความกลัวในความกลัวนี้มนุษย์หาวิธีป้องกันตนเอง เกิดการเบียดเบียนกลัวความไม่ปลอดภัยในชีวิต สัตว์ทั้งหลายกลัวความตาย กลัวอาชญา^๘ ชีวิตเป็นที่รักของสัตว์ทั้งปวง ทำตนให้เป็นอุปมาแล้ว ไม่พึงฆ่าไม่พึงใช้ผู้อื่นฆ่า” การทำร้ายผู้อื่นนั้นเป็นโทษการเบียดเบียนกันสังคมย่อมมีอันตรายเกิดความไม่สงบ การที่มนุษย์รักตนเองเกรงกลัวต่อสิ่งภายนอก “บุคคลผู้รักตนย่อมชื่อว่ารักยาผู้อื่นบุคคลผู้รักยาผู้อื่นชื่อว่ารักยาตน^๙ สิ่งที่ทำให้เกิดความสงบในสังคมนุคคลต้องมีความเมตตาต่อกันไม่กล่าวร้ายติเตียนไม่เบียดเบียนกัน

๓.๒.๑.๒ ความสำคัญตน

ความสำคัญตนเป็นลักษณะของความเบียดเบียน ความทะนงตนเองเป็นผู้มีความสำคัญยึดตนเป็นศูนย์กลางว่าดีกว่าเขาเป็นอวิชาที่ขอบงำจิตมนุษย์ให้หลงผิดคิดเป็นนั่นเป็นนี่สำคัญว่าตนดีกว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในหมู่มนุษย์เรา ที่ทำให้มีปัญหาต่างๆ มากขึ้นในสังคมนุษย์ สิ่งที่เป็นต้นเหตุของความเบียดเบียนมักวางตนว่าดีกว่าผู้อื่นมองบุคคลว่าเลวไม่ดีแบ่งชนชั้นตน^{๑๐} “อีกประการหนึ่ง คือ มานะ ๗ หมายถึง ความถือตัว, ความสำคัญตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่^{๑๑} การถือตัว, ความหยิ่ง, ความเย่อหยิ่ง, ความจองหอง, ความไว้ตัว, ความไว้ยศ, ความแข็ง, ความสำคัญใจความสำคัญตนว่าดีกว่า หรือด้อยกว่าคนอื่น แบ่งได้ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ๒) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา ๓) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา ๔) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ๕) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา ๖) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่า

^๗ สัมภาษณ์ พระครูสุวิธานกิจจาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๘ สัมภาษณ์ พ.ต.อ. กิตติศักดิ์ จำรัสประเสริฐ, ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^๙ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๑๒๕ / ๔๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ ธัญพืช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๑.

เลวกว่าเขา ๙) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลิศกว่าเขา ๘) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญว่าเสมอเขา ๕) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา^{๑๒}

การอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมมีมิตรภาพต่อกัน ถ้าไม่รู้จักระมัดระวังการกระทำที่เป็นการเบียดเบียนอาการที่แสดงออกต่อกัน ย่อมเป็นสาเหตุนำมาซึ่งการทะเลาะวิวาท และการผูกอาฆาตพยาบาทต่อกัน เช่น คิดว่าตนเองดี หรือ เก่งกว่าเพื่อนคนอื่น ย่อมแสดงกิริยาท่าทางดูถูกเหยียดหยาม หรือพูดกระทบทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความไม่พอใจ ถือเป็นการเบียดเบียนย่อมทำให้เสียมิตรภาพจากมิตรกลายเป็นศัตรู เพราะการเบียดเบียนด้วยอำนาจความถือตัวจัด เช่น ความแข็งกระด้างโดยถือธรรมชาติที่เกิดว่าสูงกว่าคนอื่น มียศ มีอำนาจ มีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่น ความแข็งกระด้างโดยโภคทรัพย์ โดยความถือตัวว่าตัวเองมีทรัพย์สมบัติมาก มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนอื่น ความแข็งกระด้างโดยตระกูล โดยถือตัวว่าตัวเองมีตระกูลสูง เป็นตระกูลใหญ่มีชื่อเสียงในสังคม การถือตัวอย่างนี้ เป็นความเห็นแก่ตัว เป็นทางแห่งความเลื่อมความพินาศ ผู้หวังความเจริญให้แก่ตัวเองและสังคม ควรจะขจัดความถือตัวเสียให้ได้ ขจัดความแข็งกระด้างเสียให้ได้ ขจัดความเย่อหยิ่งจองหองเสียให้ได้ ประพฤติตนให้เสมอเท่าเทียมกับคนอื่น จะได้มองเห็นคุณค่าของทุกชีวิตเสมอด้วยตน และจะได้เกิดความกตัญญูรู้คุณของผู้อื่นเพราะฉะนั้น การสำคัญตนเองด้วยอำนาจทิฐิมานะย่อมเป็นต้นเหตุของการเบียดเบียน และการทำลาย^{๑๓}

๓.๒.๓ ระดับการเบียดเบียน

เมื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนแล้ว สามารถที่จำแนกระดับความเบียดเบียน ออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

(๑) **ระดับการเบียดเบียนระดับบุคคล** การเบียดเบียนภายในตัวบุคคล หมายถึงขัดแย้งกับผู้ใกล้ชิด หรือมีปฏิสัมพันธ์ ย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ หากไม่ระวังจะกลายเป็นคนโลเลอารมณ์โกรธง่าย ชอบทำร้ายตัวเอง และผู้อื่น จรกลายเป็นอาชญากร หรือผู้มีจิตบกพร่องได้^{๑๔}

(๒) **ระดับการเบียดเบียนระดับองค์กร** การเบียดเบียนระดับองค์กร อาจทำให้บุคคลในองค์กรขาดความสุข ความขัดแย้งระหว่างเพื่อนร่วมงานทั้งในระดับเดียวกัน หรือต่างระดับ ทำให้ ทำงานอย่างไม่มีความสุข และย่อมกระทบต่อผลงาน จึงเป็นความจำเป็นสำหรับองค์กรที่จะมีบุคคลผู้เที่ยงธรรม เพื่อทำหน้าที่รับฟังข้อบังคับข้อใจต่างๆ และเสนอแนะทางแก้ไข

^{๑๒} พ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๐๒/๕๔.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสัจพงษ์ ภูมิภักดิ์, นายกเทศมนตรี เทศบาลโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกข์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

รวมทั้งระบบการสื่อสารที่ดี และระบบรับเรื่องราวร้องทุกข์ และการใกล้ชิดด้วย อาจทำความตกลงในลักษณะของสัญญา หรือบันทึกความเข้าใจ^{๙๕}

(๓) **ระดับการเบียดเบียนระดับประเทศ** การเบียดเบียนระหว่างชนกลุ่มต่างๆ ภายในประเทศอาจนำไปสู่การชุมนุมจลาจล หรือการเปลี่ยนแปลงอำนาจรัฐ หรือความรุนแรงขึ้น สงครามกลางเมืองได้ ในปัจจุบันที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความขัดแย้งในประเทศ อาจนำไปสู่ความรุนแรง เป็นครั้งคราวแต่ก็มีขอบเขตจำกัด การเปลี่ยนอำนาจรัฐ ก็เป็นไปตาม ครรลองประชาธิปไตย อีกทั้งรัฐธรรมนูญ ยังกำหนดให้มีกลไก และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบอำนาจรัฐด้วย ซึ่งนับได้ว่า เป็นมาตรการทางนิตินัย และ อหิงสกรรมในการแก้ไข การเบียดเบียน ส่วนในเรื่องการเบียดเบียนระหว่างประเทศก็ยังคงเกิดขึ้นตลอดเวลา แม้จะมีองค์กร เช่น องค์การสหประชาชาติ องค์กรการค้าโลก เป็นต้น อยู่ก็ตาม ประเทศที่แข็งแกร่งกว่าก็ยังมีโอกาส จะใช้อำนาจ และความรุนแรงเข้าตัดสิน ซึ่งดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในระยะสั้น แต่อาจ หว่านเพาะเชื้อแห่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นตามมาในอนาคต^{๙๖}

เพราะฉะนั้น เราจึงสรุปได้ว่า การเบียดเบียนเกิดจากอภิสถกกรรม เป็นปัจจัยเบื้องต้นคือ การกระทำทางใจ เพราะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาตามมา ซึ่งทำให้คน เห็นแก่ตัวมากขึ้น เป็นมิชฌาติภูติทำให้โลกอยากได้ของเขา เห็นผิดจากทำนองครองธรรม และการ ที่สำคัญตนเองคิดว่าดีกว่าผู้อื่นเป็นมิชฌาติภูติเพราะว่าการเบียดเบียนด้วยอำนาจความถือตัวจัด เช่น ความแข็งแกร่งดั่งโดยถือธรรมชาติที่เกิดว่าสูงกว่าคนอื่น มียศ มีอำนาจ มีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่น ก็ เป็นต้นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนด้วยเช่นกัน และสามารถจำแนกการเบียดเบียนออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับการเบียดเบียนระดับบุคคล, ระดับการเบียดเบียนระดับองค์กร และ ระดับการเบียดเบียน ระดับประเทศ

๓.๓ จุดมุ่งหมายของอหิงสกรรม

๓.๓.๑ จุดมุ่งหมายของอหิงสกรรม

อหิงสกรรม เป็นวิธีการจัดการกับความเบียดเบียน โดยมีเป้าหมายที่สำคัญตรงที่ว่าเป็น วิธีการที่มีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรมผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบ้างกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะเกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมี

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ รัชพิช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๙๖} สัมภาษณ์ พ.ต.อ. กิตติศักดิ์ จำรัสประเสริฐ, ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

อยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดองนั้น ย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าบางคนมองอหิงสธรรม ในลักษณะปฏิบัติสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น การใช้ปฏิบัติการไ้ความรุนแรง^{๑๑}

บางกรณีอาจใช้อหิงสธรรม เพราะความเชื่อว่าจะให้ผลที่ยั่งยืนและเป็นไปตามหลักจริยธรรมหรือศาสนธรรม บางคนใช้อหิงสธรรมตามหลักการบริหาร เพื่อลดความขัดแย้ง ไปสู่รูปแบบอื่นที่จะจัดการได้ดีกว่า โดยไม่ใช้ความรุนแรง ลักษณะสำคัญของอหิงสธรรม คือ ไม่ใช่วิธีที่เฉื่อยชาหรือยอมจำนนหากเป็นวิธีที่เข้มแข็งและต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ ไม่ใช่ยุทธวิธีที่เลือกใช้ในบางโอกาส หากเป็นยุทธศาสตร์ ที่ปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอ เป็นสัจธรรม ที่น่าเชื่อถือไม่ใช่วิธีที่ดีในเชิงกระบวนการเท่านั้น หากเป็นวิธีที่หวังผลที่กลมกลืนกับวิถีการด้วย การเบียดเบียน ควรใช้อหิงสธรรมการเพื่อจัดการเบียดเบียนกัน โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑) ป้องกันไม่ให้เกิดการเบียดเบียนกัน สร้างอหิงสาในใจทุกคน ได้แก่การส่งเสริมอหิงสวัจนธรรม ขันติธรรม ความอ่อนปรน การลดอคติ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

๒) แก้ไขการเบียดเบียน เมื่อเกิดความเบียดเบียนเกิดขึ้น คู่กรณีมักคิดว่าตนถูกและอีกฝ่ายผิด ในกรณีนี้ ความยุติธรรม หมายถึง การพิสูจน์ว่าใครผิดใครถูก โดยฟังศาลยุติธรรมหรือศาลอื่นๆ หรือฟังการไกล่เกลี่ยโดยศาล หรือฟังอนุญาโตตุลาการ หรือ ฟังการไกล่เกลี่ยโดยผู้มีอำนาจที่คู่กรณียอมรับ อย่างไรก็ตาม บางคู่กรณีอาจยอมรับว่าไม่มีใครผิดถูกโดยสมบูรณ์กรณีเช่นนี้สามารถคลี่คลายความขัดแย้งไปสู่การ ชนะด้วยกัน ทั้ง ๒ ฝ่าย วิธีการคลี่คลายนั้นอาจเป็นการเจรจาโดยตรง หรือฝ่ายที่ ๓ มา ช่วยให้ คู่กรณีออกจากตำแหน่ง หรือ จุดที่ยืนอยู่ ไปสู่พื้นที่การรับรู้ใหม่ที่สามารถเจรจาแบบถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกันได้ เยียวยาหรือติดตามผลความขัดแย้ง เยียวยาผู้แพ้ด้วยความใจกว้างของผู้ชนะ หรือ การเยียวยาซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการคืนดี หรือ คืนอหิงสธรรมสู่จิตใจ ผลเสียที่เกิดจากความเบียดเบียนกันจะได้หมดไป^{๑๒}

^{๑๑} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินฺยุธยากร), “รูปแบบแผนปฏิบัติการสันติวิธีเชิงพุทธ : ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งของชาวสากะและชาวโกลิยะ”, สารนิพนธ์พุทธศาสนาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ.ต.อ. กิตติศักดิ์ จำรัสประเสริฐ, ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

๓.๓.๒ การส่งเสริมอหิงสกรรม

ก. กระบวนการส่งเสริมอหิงสกรรม ในขั้นต้นเราควรมีความจำเป็นที่จะสร้างองค์ความรู้กับการเบียดเบียนและอหิงสกรรม การเบียดเบียนระดับบุคคล เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะในทางจิตวิทยา และระบบความเชื่อศรัทธา^{๙๙} การเบียดเบียนระดับองค์กร ต้องการความรู้ในด้านวิทยาการบริหารจัดการ การเบียดเบียนระดับประเทศ ย่อมต้องการความรู้ทางด้านสังคมวิทยา การเมือง การเมืองและ กฎหมาย ระหว่างประเทศเป็นต้น^{๑๐๐} เราจึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องอหิงสกรรมอย่างจริงจัง เพราะเป็นเรื่องสำคัญที่ส่งผลอันค้ำค่า นั่นคือความสงบสุขของบุคคลและสังคม และในการศึกษาเช่นนี้จะอาศัยตำราหรือทฤษฎีต่างประเทศได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะอหิงสกรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับบริบทของแต่ละสังคมด้วย^{๑๐๑}

ข. กลไกส่งเสริมอหิงสกรรม โดยทุกภาคส่วนของสังคม ควรก่อตั้งกลไก เพื่อส่งเสริมอหิงสกรรมโดยทั่วไปอาจแบ่งสังคมเป็น ๓ ภาค ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคม ในส่วนภาครัฐ หน่วยงานของรัฐพึงปฏิบัติตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๘๗/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๖ ซึ่งมีหลักการว่า “บรรทัดฐานการจัดการความขัดแย้งต้องยึดมั่น “อหิงสกรรม” เป็นวิธีเดียวที่เป็นธรรม และสร้างความสงบสุขที่ยั่งยืน โดยเริ่มต้นที่รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีย่อมผูกพัน ทุกหน่วยงานราชการ องค์กรของรัฐแต่ละองค์กร ย่อมมีภารกิจโดยตรง อยู่หลากหลายคง ไม่สามารถศึกษาส่งเสริม อหิงสกรรมในฐานะที่เป็นภารกิจหลักได้ รัฐจึงควรจัดตั้งองค์กรมหาชนอิสระ เพื่อทำหน้าที่ ส่งเสริมอหิงสกรรมโดยเฉพาะ ส่วนภาคธุรกิจเอกชน ควรเอาใจใส่เรื่องการศึกษา และประยุกต์ใช้อหิงสกรรมอย่างจริงจังโดยเฉพาะอหิงสกรรมในระดับองค์กร ภาคประชาสังคม ควรมีการตื่นตัว ปัจจุบันมีมูลนิธิ เช่น มูลนิธิสันติภาพและวัฒนธรรม หรือมูลสันติภาพและการพัฒนา แต่ทำงานได้เพียงเล็กน้อยและอยู่ในวงที่แคบสังคม และรัฐควรให้ความสนับสนุนองค์กรในลักษณะนี้ ให้เกิดขึ้นมากๆ และเปิดโอกาสให้ทำงานแล้วทดสอบประสิทธิภาพ การเบียดเบียนบางประการ เช่น ในระดับประเทศการส่งเสริมอหิงสกรรมเป็นเรื่องใกล้ตัว โดยอาจเริ่มการส่งเสริมอหิงสกรรมได้ไม่มากนักน้อย มีวิธีการ ดังนี้

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูสุวิธานกิจจาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พ.ต.อ. กิตติศักดิ์ จำรัสประเสริฐ, ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ ธัญพืช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

(๑) ศึกษาและพิจารณาตนว่าจะยึดมั่นในอหิงสธรรม และเริ่มต้น ในระดับบุคคล และระดับ องค์กร^{๒๒}

(๒) ศึกษากรณีการเบียดเบียนระดับประเทศ สร้างกระแสความคิดให้ใช้ กระบวนการอหิงสธรรมอย่างจริงจัง เริ่มจากรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การแสวงหาการ คลี่คลายปัญหา ผู้การชนะ ชนะด้วยกัน การคัดค้านความรุนแรงไม่ว่าจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เป็นต้น^{๒๓}

(๔) เรียกร้องให้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระมหาชน หรือองค์กรกึ่งรัฐ ที่มีภารกิจ ส่งเสริมอหิงสธรรม โดยเฉพาะ

(๕) สนับสนุนให้ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญด้านอหิงสธรรมในระดับภูมิภาค อหิงสธรรมเป็นเรื่องใกล้ตัว เมื่อเริ่มปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็หวังได้ว่า จะเกิดความสุขสงบในจิตใจใน บรรดาผู้ใกล้ชิด และในสังคมของเราในที่สุด^{๒๔}

ส่วนหลักธรรมแม้ว่าจะมีมากก็ตาม แต่หากนำไปใช้ในทางอหิงสธรรมแล้ว ก็ จำเป็นต้องเลือกเฟ้นหรือคัดสรร ให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์หลักธรรม โดยอิงแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นหลักสำคัญ เพราะท่านทั้ง ๒ ถือเป็นปราชญ์ (Scholars) ทางพระพุทธศาสนาร่วมสมัยในยุคปัจจุบัน มีสาระที่ ควรศึกษาอหิงสธรรมตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ เห็นว่า โลกจะมีสันติภาพได้ เนื่องจาก ปัจจัย ๒ ลักษณะ ได้แก่ ส่วนเหตุที่จะทำให้ถึงสันติภาพได้ ก็คือ มรรคมีองค์ ๘ โดยย่อ ได้แก่ ศีล สมภาวิ และปัญญา ซึ่งจำเป็นต้องนำมาเป็นหนทางหรือเป็นวิธีการให้บรรลุถึงสันติภาพนั้นอย่าง แท้จริง นอกจากนั้น ท่านยังได้แสดงทัศนะไว้ว่า “สันติภาพ” ที่แท้จริงในพระพุทธศาสนาได้แก่ “พระนิพพาน” นั้นเอง เพราะเป็นภาวะที่ปราศจากเครื่องบีบคั้นหรือเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตใจ และ เป็นที่สิ้นสุดของปัญหาทั้งปวงอย่างถาวร ไม่ต้องมาแก้ปัญหาแบบชั่วคราว ซึ่งมีแนวคิดที่มีลักษณะ ใกล้เคียงกับแนวคิดอหิงสธรรมของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็คือ การไม่ทำลายหรือบั่น ทอนสิทธิ ของคนอื่น (ศีล) และหลักเมตตาธรรม ทั้ง ๒ อย่างนี้ จะทำให้โลกของเราเกิดสันติภาพได้ อย่างแน่นอน

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสุวิธานกิจจาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสัจพงษ์ ภูมิภักดิ์ นายกเทศมนตรี เทศบาลโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๔} โคทม อาริยา, “ความสำคัญของสันติวิธี”, เอกสาร ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา จดหมายข่าว ประชาชน, ฉบับที่ ๓ (๑ ตุลาคม ๒๕๔๖): ๒๓ – ๒๕.

๓.๔ หลักธรรมที่ส่งเสริมและอุปสรรคของอหิงสธรรม

หลักธรรมที่ส่งเสริมของอหิงสธรรม ถือว่าเป็นเครื่องในการส่งเสริมให้เกิดอหิงสธรรม มี ๓ หมวดด้วยกัน คือ ศีล เมตตา และมรรคมีองค์ ๘ และอุปสรรคของอหิงสธรรมมีสาระสำคัญที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ หลักธรรมที่ส่งเสริมอหิงสธรรม

๑ ศีล) สาระสำคัญของศีล และความ संबัเกี่ยวกับศีล มีดังนี้ ๑) ศีลของคฤหัสถ์หรือเบญจศีล มี ๕ สิกขาบท ๒) ศีลของพระภิกษุ มี ๒๒๗ สิกขาบท ๓) ศีลของนางภิกษุณี มี ๓๑๑ สิกขาบท (ปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีนางภิกษุณี) และ ๔) ศีลของสามเณร มี ๑๐ สิกขาบท โดยบรรดาศีลทั้งปวงนี้ มีเจตนารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการรักษาหรือไม่รักษาศีลไม่ว่าจะศีลของกลุ่มใดก็ตาม ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยย่อที่สุดแล้ว ศีลจึงแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่^{๒๕}

ก) ธรรมชั้นศีลหรือศีลในแง่ที่เป็นธรรม หมายถึง หลักความประพฤติระดับกาย วาจาและอาชีวะที่น่าแนะนำสั่งสอน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมี ควรจะเป็นธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตนหรือฝ่าฝืน ย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมคาของธรรมชาติเองโดยตรง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง การปฏิบัติธรรมชั้นศีลที่ดี ที่กลายมาเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคลแล้ว

ข) วินัยที่เป็นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นวินัย หมายถึง กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายเฉพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้นๆ โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืนมักจะต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง ต่างหากจากผลทางจิตใจ ตามกฎธรรมชาติ อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง วิธีฝึกให้คนมีศีล^{๒๖}

ดังนั้น “ศีล” จึงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมอหิงสธรรม หรืออหิงสธรรมให้เกิดขึ้นทั้งต่อบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติเอง และมีผลอันสังคตไปยังบุคคลอื่นๆ ในสังคมด้วย คือ ถ้าสังคมใดมีบุคคลผู้มีศีลจำนวนมาก ผู้ทุศีลมีจำนวนน้อย สังคมนั้นก็ถือว่าน่าอยู่ พุดคุยกันรู้เรื่อง มีระเบียบวินัย มีกฎกติกาที่ยอมรับกันได้ ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ดัดทอนสิทธิกัน แต่ตรงข้าม หากสังคมใดมีผู้ทุศีลมาก ผู้มีศีลน้อยกว่าย่อมจะเกิดสันติภาพไม่ได้เลย เนื่องจากคนดีหรือคนมีศีลจะถูกเอาเปรียบ ถูกบั่นทอนสิทธิทุกวิถีทาง ยิ่งเป็นสังคมที่ใช้เงินตราด้วยแล้ว คนดีมีศีลธรรมแทบจะอยู่ไม่ได้เลยทีเดียว

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกข์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖๗ – ๗๖๘.

เพราะถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีอำนาจในการบริหารหรือมีส่วนแห่งผลประโยชน์ต่างๆ ที่กระทำกัน
อยู่นั้น

๒) เมตตา คำว่า เมตตา ในที่นี้หมายถึง ความรัก (Kindfulness) ความปรารถนาให้เขามีความสุข, การแผ่เมตตาจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้าเป็นข้อแรกในบรรดาพรหมวิหาร ๔ นิยมใช้กัน ๒ คำในภาษาไทยเรา ได้แก่ ๑) เมตตากรุณา หมายถึง เมตตา และกรุณา ความรัก ความปรารถนาดีและความสงสาร ความช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ ข้อแรกในเบญจธรรม ๑) เมตตาจิต หมายถึง จิตที่ประกอบด้วยเมตตา, ใจมีความเมตตา^{๒๖} ๒) เมตตากายกรรม หมายถึง การตั้งเมตตา, กายกรรมในบุคคลหรือเพื่อน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๓) เมตตาวาจิกรรม หมายถึง การตั้งเมตตาวาจิกรรมในบุคคลหรือเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประ
โยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน
ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๔) เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งเมตตามโนกรรม ในบุคคลหรือเพื่อน
ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มี
หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน^{๒๗}

อย่างไรก็ตาม เมตตา ๓ ข้อ ทั้งกายกรรม วาจิกรรมและมโนกรรมนี้ ปรากฏในหลักธรรม
ชื่อว่า “สาราณียธรรม” ซึ่งมีอยู่ ๖ ข้อด้วยกัน โดยหมายถึง ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกให้
ระลึกกัน ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกันหรือ หลักการอยู่ร่วมกันทางสังคมแบบพุทธศาสนิกชนที่
สมบูรณ์ ส่วนอีก ๓ ข้อเบี่ยงปลายในสาราณียธรรม ก็จะเป็นลักษณะส่งเสริมสันติวิธี เช่นกัน
ได้แก่ สาธารณโภคี การแบ่งปันสิ่งของโดยชอบธรรม, ศีลสามัญญดา การมีความประพฤติหรือศีล
ทัดเทียมบุคคลอื่น, ญัตติสามัญญดา การมีความเห็นที่ลงรอยกัน ไม่แตกแยกกัน แต่อาจจะเห็นคนละ
แง่ละมุมได้ และเป็นความเห็นชอบเป็นสัมมาทัญญูด้วย^{๒๘}

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้แล้ว “เมตตา” จึงมีคุณสมบัติหรือคุณภาพที่สมบูรณ์ในตัวเอง
ในการรักษามนุษย์ให้รู้จักรักใคร่ชอบพอกัน และรู้จักความสงสารต่อกันด้วย จนหาทางช่วยเหลือ
กันทางกายบ้าง วาจาบ้าง ทางความคิดเห็นบ้าง เพื่อประโยชน์ตนเอง และต่อสังคมที่เกี่ยวข้องด้วย
ฉะนั้น เมตตา จึงถือเป็นมรรคหรือหนทางไปสู่หิงสธรรมได้อีกอย่างหนึ่ง สำหรับผู้ต้องการความ
รักสงบ ต้องการสันติภาพทั้งภายในและภายนอก เพราะว่า จากเหตุผลของเมตตาที่ปรากฏในหลาย
แห่ง เช่น เมตตากายกรรม เป็นต้น ล้วนก่อหิงสาทางกาย เมตตาวาจิกรรม ก่อให้เกิดหิงสาทางการ

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๗.

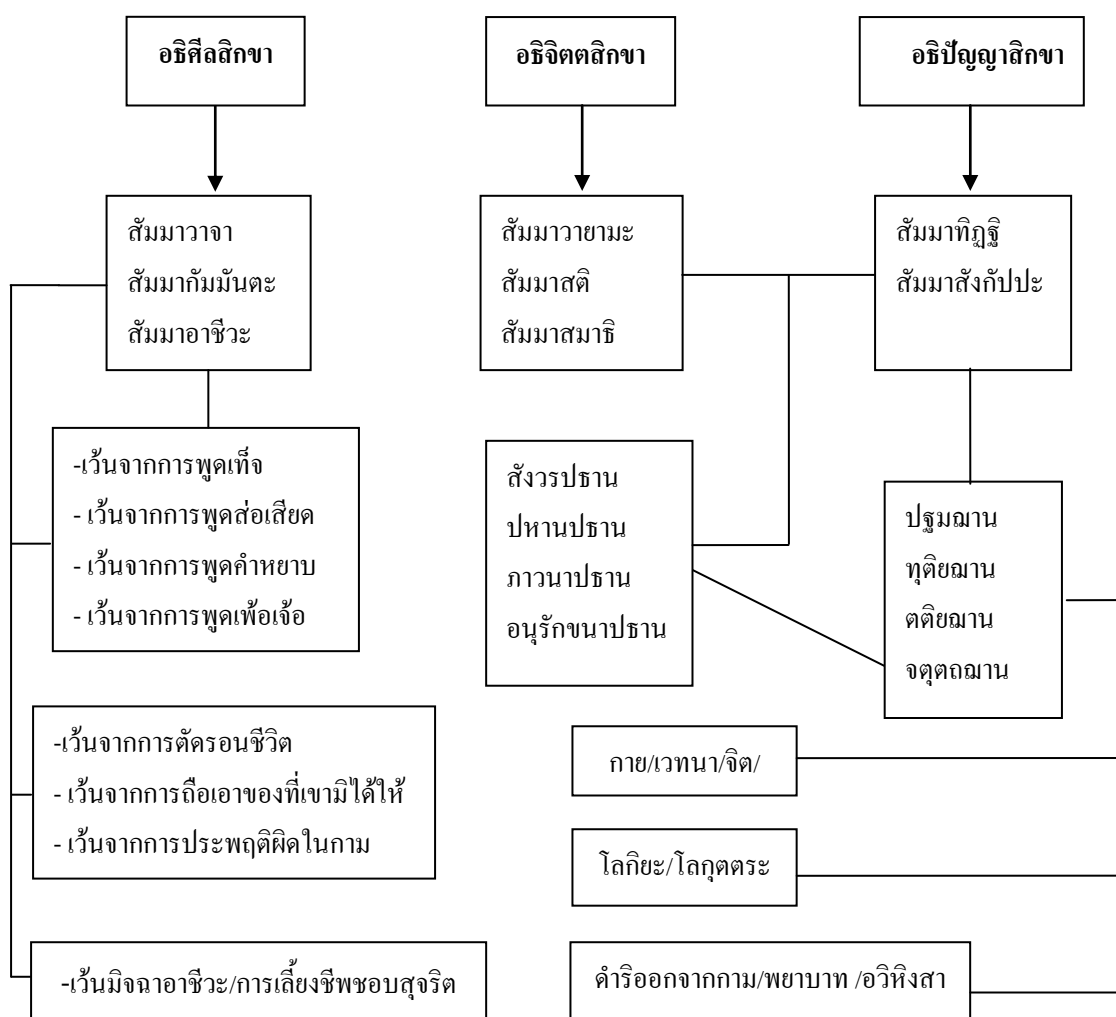
^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกข์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

เจรจาหรือสนทนาปราศรัยกัน ส่วนเมตตามโนกรรม ก่อให้เกิดอหิงสาทางจิตใจภายในที่มีผลต่อ
ด้านความคิดเห็นของมนุษย์เรา^{๓๐}

๓) มรรคมีองค์ ๘ มีสาระสำคัญที่ควรศึกษา คือ มรรคมีองค์ ๘ นั้น หากจะ
สงเคราะห์เข้าในไตรสิกขา ๓ เพื่อให้เห็นภาพมุมแคบลง จะมีรูปดังนี้

แผนภูมิมรรค ๘ / ไตรสิกขา ๓

^{๓๐} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการสุพล ญาณกโร, เจ้าคณะตำบลหมานางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี,
๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

เห็นได้ว่า ตามแผนภูมิข้างบนที่ผู้วิจัยได้สรุปจากหนังสือพุทธธรรม^{๓๓}ชี้ให้เห็นว่า มรรคมีองค์ ๘ สามารถจัดสังเคราะห์ลงในไตรสิกขา ๓ ได้ โดยจัดเป็นกลุ่มๆ ตามหน้าที่ของการปฏิบัติดังนี้

ก. กลุ่มอริสีลสิกขา ประกอบด้วย

- (๑) สัมมาวาจา การเจรจาชอบ คือ เว้นจากวจีทุจริต ๔
- (๒) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ คือ เว้นจากกายทุจริต ๓
- (๓) สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ คือ เว้นมิฉฉาอาชีวะทุกอย่าง

ข. กลุ่มอริจิตตสิกขา ประกอบด้วย

- (๑) สัมมาวายามะ เพียรชอบ คือ ความเพียรในปธาน ๔ อย่าง
- (๒) สัมมาสติ ระลึกรชอบ คือ ตั้งสติไว้ในสติปัฏฐาน ๔
- (๓) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ คือ ตั้งใจมั่นในฌาน ๔

ค. กลุ่มอริปัญญาสิกขา ประกอบด้วย

- (๑) สัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบ มีความเห็นตามอริยสัจ ๔ ซึ่งระดับโลกียะและโลกุตตระ
- (๒) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบคือ ดำริออกจากกาม , ดำริไม่พยาบาท , ดำริไม่เบียดเบียน

ด้วยเหตุผลของมรรคดังกล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นว่าเป็นแนวทางให้เกิดสันติวิธีหรือเกิดสันติภาพแก่ตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก มีการจัดวางความสำคัญทั้งภายนอกและภายในผสมผสานกัน คือ สันติภายนอก ส่งเสริมด้วยอริสีลสิกขา สันติวิธีภายใน ส่งเสริมด้วยอริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ดังนั้น เมื่อบุคคลนำมรรค ๘ ประการนี้ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแล้วสันติภาพของสังคมนั้นๆ ย่อมสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียน หรือทำร้ายกันละยังเป็นการส่งเสริมได้บุคคลมีการกระทำที่ถูกต้องดีงาม มีสติที่ระลึกรชอบอยู่เสมอ มีจิตสำนึกในความดีของตนเอง มีความพากเพียรพยายามในวิถีชีวิตที่ถูกต้อง รักความยุติธรรมเลี้ยงชีวิต ประกอบอาชีพในทางสุจริต เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

๓.๔.๒ อุปสรรคต่ออหิงสธรรม

เมื่อก้าวโดยสรุปจากแนวคิดของทั้ง ๒ ท่าน คือ อหิงสธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) แล้วสามารถนำมากล่าวในภาพรวม ได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ส่วนที่เป็นอุปสรรค คือ เหตุที่โลกขาดสันติภาพ มีสาเหตุมาจากกิเลสและตัณหา ซึ่งทำให้มนุษย์ต้อง

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๕๑ -

ประสบกับความไม่เป็นอิสระในตัวเอง ขาดอิสรภาพ ขาดความคิดที่ปลอดโปร่งหรือความคิดเป็นของตนเอง เพราะต้องคอยทำตามคำสั่งของกิเลสและตัณหาชนิดนั้นๆ ที่โจรเข้ามาในแต่ละวันและเป็นภาวะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์ ในส่วนเหตุหรือสมุทัยนี้ เป็นกระบวนการขัดขวางไม่ให้เกิดสันติภาพในมนุษย์ มีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) กิเลส ในที่นี้ มีความเชื่อมโยงกับศัพท์อื่นๆ รวม ๕ ศัพท์ คือ ก) คำว่า “กิเลส” หมายถึง สิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง, ความชั่วแฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ทำให้จิตใจขุ่นมัว ไม่บริสุทธิ์ ข) คำว่า “กิเลสกา” หมายถึง กิเลสเป็นเหตุไคร้, กิเลสที่ทำให้หายาก, เจตสิกอันเศร้าหมอง ชักให้ไคร้ ให้รัก ให้หายากได้ ได้แก่ ราคะ โลภะ อิจฉา (อยากได้) เป็นต้น ค) คำว่า “กิเลสฐิติ” หมายถึง ฐิติ คือ กิเลส, ฝั่งละออง คือ กิเลส ฉ) คำว่า “กิเลสมาร” หมายถึง มาร คือ กิเลส, กิเลสที่เป็นมาร โดยอาการที่เข้าครอบงำจิตใจขัดขวางไม่ให้ทำความดี ชักพาให้ทำความชั่ว ล้างผลาญคุณความดี ทำให้บุคคลประสพหายนะและความพินาศ ง) คำว่า “กิเลสวัฏฏ์” หมายถึง วน คือ กิเลส, วงจรส่วนกิเลส, หนึ่งในวัฏฏ์ ๓ อย่างแห่งปัจจุสมุปบาท ประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน จ) คำว่า “กิเลสานุสัย” หมายถึง กิเลสจำพวกอนุสัย, กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน จะปรากฏเมื่ออารมณ์มาช่วยเหมือนตะกอนน้ำที่อยู่ก้นโอ่งถ้าไม่มีคนมากวตตะกอนก้นนอนเฉยอยู่ ถ้ากวนน้ำเข้าตะกอนก็ลอยขึ้นมา^{๓๒}

กิเลสทุกประเภท ล้วนเป็นอุปสรรคต่อสันติภาพทั้งสิ้น เนื่องจาก โคนคุณสมบัติของกิเลสแล้ว มีสถานะที่ทำให้บุคคลผู้หนาหรือมากไปด้วยกิเลส พึงประสบกับปัญหาอยู่ร่ำไป เพราะกิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตใจ ย่อมนำพาจิตใจให้หายากกระทำในสิ่งที่เป็นทุจริตทางกาย ทางวาจา และจิตใจของบุคคล นอกจากนั้น ก็ยังกระทำซ้ำยื้อต่อภาวะจิตใจที่พองให้เกิดภาวะที่มัวหมอง ไม่บริสุทธิ์ และไม่เห็นคุณค่าของความดี เพราะกิเลส เป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับหลักพุทธธรรม จึงคอยขัดขวางไม่ให้เกิดอหิงสธรรมภายในจิตใจของบุคคลได้เลย หากเขาไม่ลด ละ หรือ บรรเทา กิเลสด้วยความฉลาดในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) ตัณหา ในงานวิจัยนี้ มีความหมายคือ ความทะยานอยาก แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ก) กามตัณหา คือ ความทะยานอยากในกาม, ความอยากได้กามคุณ คือ สิ่งสนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ ข) ภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในภพ, ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง อยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป, ความใคร่อยากที่จะประกอบด้วยภวทัญญู หรือสัสสตทัญญู ค) วิภวตัณหา คือ ความทะยานอยากในวิภพ, ความอยากในความพรากพ้นไปแห่งตัวตนจากอยากใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา อยากทำลาย อยากให้ดับสูญ

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘ – ๑๙.

,ความใคร่อยากที่ประกอบด้วยวิภวทฤษฎีหรืออูจเฉททฤษฎี^{๓๓} ดังนั้น ค้นหาจึงเป็นอุปสรรคหรือเป็นสิ่งที่คอยขัดขวาง ไม่ให้สันติภาพภายในเกิดขึ้นกับบุคคลได้ ก็เนื่องจากว่า บุคคลผู้ถูกค้นหาชักนำย่อมมีปกติทะยานอยาก ไม่หยุด ไม่ลดละ คือ อยากได้ไม่สิ้นสุด ได้แล้ว ก็อยากได้อีก มีลักษณะเฉพาะอย่างต่อเนื่องในสิ่งที่อยากด้วยเหตุนี้ การเจรจาหรือการจะปรองดองต่อบุคคลอื่น พวกอื่น เพื่อประโยชน์ต่างๆ ของทั้ง ๒ ฝ่ายพึงพอได้รับนั้น ก็ตกลงกันได้ยาก เช่น ในกรณีบุคคลผู้อยากได้ในกามคุณ ๕ ย่อมแสวงหาเพื่อมาบำรุงตนไม่ให้พร่องอยู่เป็นนิตย์ จึงต้องเดือดร้อนใจ หากกามคุณนั้นพร่องหรือไม่สมบูรณ์ หรือไม่สมปรารถนาที่ตนเองตั้งเป้าหมายเอาไว้

๓) มานะ ในงานวิจัยนี้ มีนัยสำคัญต่อไปนี้ ก) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ข) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวเสมอเขา ค) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ง) เป็นผู้เสมอเขา สำคัญตัวเสมอเขา จ) เป็นผู้เสมอเขา สำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ฉ) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ช) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวว่าเสมอเขา ซ) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวว่าเลศกว่า^{๓๔} ดังนั้น คำว่า “มานะ” ในภาษาบาลี ท่านหมายเอา “ความถือตัว, ความสำคัญว่าเป็นนั่นเป็นนี่”^{๓๕} คือ ถือตน ถือยศถาบรรดาศักดิ์ที่ตนเองมีอยู่ ดำรงอยู่ขณะนั้นเป็นต้น โดยย่อ ก็มีเพียง ๓ ลักษณะ คือ ตนเองเลศกว่าเขา , ตนเองเสมอเขา , ตนเองด้วยกว่าคนอื่น ซึ่งมานะเหล่านี้ จัดเป็นอุปสรรคหรือสิ่งที่คอยขัดขวางต่อสันติภาพภายในใจ เพราะทำให้บุคคลผู้มีมานะ ถือพรรค ถือพวก แล้วไม่ยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น การประนีประนอมหรือไกล่เกลี่ย บรรยาการแห่งการปรองดอง ก็มีโอกาสน้อย หากถือมานะมากจนเกินไป ฉะนั้น บุคคลจึงควรลดมานะที่มีอยู่ หากต้องการสันติภาพที่แท้จริงที่จะเกิดขึ้นแก่ตน

๔) ทิฐิ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง “ความเห็น, ทฤษฎี, แต่นิยมใช้ในความหมายว่าเป็นความเห็นผิด มี ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) สัสสตทิฐิ คือ ความเห็นว่าเที่ยง เช่น เห็นว่าคนและสัตว์หากจุติจากอภัพนี้แล้วจะเป็นอยู่เหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงไปเลย เคยเป็นสิ่งใดก็จะเป็นอย่างนั้น ๒) อูจเฉททิฐิ คือ ความเห็นขาดสูญ เช่น เห็นว่าคนและสัตว์จุติจากอภัพนี้ไปแล้วขาดสูญไปเลย อีกอย่างหนึ่ง คำว่า “ทิฐิ” มี ๓ ประเภทได้แก่ ๑) อภิริยทิฐิ คือ ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ ๒) อเหตุกทิฐิ คือ ความเห็นว่าไม่มีเหตุ ๓) นัตถิกทิฐิ คือ ความเห็นว่าไม่มี คือ ถืออะไรเป็นหลักไม่ได้ เช่น มารดาบิดาไม่มี เป็นต้น^{๓๖} คำว่า “ทิฐิ” ภาษาไทยมักหมายถึง “การถือคิดในความคิดเห็น” (คิดเห็นไม่สุดโต่งไม่ค่อยลงรอยกับบุคคลอื่นๆ หรือเห็นแย้งบุคคลอื่นจนไม่สามารถที่จะ

^{๓๓} อ.จ.นวก. (บาลี) ๒๒/๓๗๗.

^{๓๔} จ.ม. (ไทย) ๑๕/๑๐๒/๕๔.

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๑.

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๕/๑๑๑.

ปรองคองหรือสามัคคีเรื่องนั้นๆ ได้เลย) ส่วนในภาษาไทย ก็นิยมใช้คู่กับคำว่ามานะ เป็น “ทวิญญูมานะ” หมายถึง ความเห็นคือถึง ถึงผิดก็ไม่ยอมแก้ไขจะนั้นรวม ๒ คำจึงหมายถึง ถือร้น, อดคิดหรือถึงคือถือตัว^{๓๖} ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วนี้ ย่อมชี้ให้เห็นว่า ธรรมที่เป็นฝ่ายอุปสรรคหรือขัดขวางไม่ให้ห้วงธรรมหรือสันติภาพในเกิดขึ้นได้ ก็คือ กิเลส, ตัณหา, มานะ และทวิญญู

พุทธทาสภิกขุ^{๓๗} ผู้พยายามนำหลักอหิงสธรรมมาเสนอในสังคมโลก เห็นว่า โลกปัจจุบันนี้ยังไม่สามารถสร้างอหิงสธรรมได้เลย ทั้งนี้เพราะขาดความ เข้าใจที่แจ่มแจ้งในศาสนาของตัวเองซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่ความมีเมตตา ท่านจึงมีปณิธาน ๓ ข้อ ในการสร้างหลักอหิงสธรรมให้เกิดขึ้นในโลกนั้น ดังนี้ ๑) การให้ทุกคนเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๒) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ๓) ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม แนวคิดของท่านทั้ง ๓ ข้อ ก็คงเป็นเพราะท่านคิดว่าศาสนาที่ถูกต้องคือศาสนาที่ยกระดับวิญญาณมนุษย์ให้สูงขึ้นจากสัญชาตญาณความเป็นสัตว์ที่มีแต่ความเห็นแก่ตัวเป็นหลักมาสู่ความสันติภาพคือความเมตตาตนเอง เมื่อศาสนิกชนเข้าถึงสันติภาพทำทีที่มีต่อกันจึงน่าจะดำเนินไปในลักษณะของความเป็นพี่น้องคือความรักต่อกันไม่เบียดเบียน อุดมการณ์ทั้งสองข้อเบื้องต้นจะเป็นความฝัน ถ้าคนในแต่ละศาสนิกยังมุ่งเน้นที่ กิน กาม เกียรติ อันเป็นเรื่องของวัตถุนิยมซึ่งมีแนวคิดตรงกันข้ามกับศาสนาและเป็นกับดักและระเบิดเวลาแห่งสงคราม

พระธรรมปิฎกมีความเห็นที่สอดคล้องกับท่านพุทธทาสภิกขุว่า การที่จะพัฒนามนุษย์ให้สามารถรวมจิตใจให้เป็นหนึ่งสามัคคีกันได้นั้น อันดับแรกก็จะต้องขจัดความตระหนี่ถี่เหนียวหรือ “มัจฉริยะ” ดังพุทธพจน์ได้กล่าวเอาไว้แล้ว โดยท่านได้อธิบายเพิ่มเติมสรุปว่าในพระบาลีได้อธิบายคำว่า มัจฉริยะหรือความตระหนี่ มี ๕ ประการ คือ^{๓๘} ๑) อาวาสมัจฉริยะ หมายถึง การหวงถิ่นที่อยู่ประเทศชาติของตน ในโลกยุคโลกาภิวัตน์จะต้องพยายามให้มนุษย์รักชาติ โดยต้องฝึกให้รักเป็นคือการรักแบบไม่แบ่งแยก และต้องไม่เบียดเบียนกัน ๒) กุลมัจฉริยะ หมายถึงความหวงแหนครอบครัววงศ์ตระกูล หวงแหนเผ่าพันธุ์จนกระทั่งไม่ยอมแม้แต่จะให้เผ่าพันธุ์ตัวเองแต่งงานกับเผ่าพันธุ์อื่น ๓) ลาภมัจฉริยะ หมายถึงผลประโยชน์ในด้านต่างๆ ๔) วัฒนมัจฉริยะ ได้แก่การแบ่งผิว แบ่งชนชั้นแล้วเกิดการรังเกียจกัน ๕. ธัมมมัจฉริยะ คือความหวงแหนความสำเร็จ ภูมิปัญญา ไม่อยากให้ผู้อื่นได้บรรลุความสำเร็จอย่างตน ท่านอธิบายว่า ถ้ายังขจัดเรื่องอคติในด้านความตระหนี่ทั้ง ๕ ไม่ได้อย่าหวังเลยว่าโลกนี้จะมีสันติภาพ ความริษยาและความตระหนี่ก็จะเป็นตัวเผาผลาญทำลายโลกอยู่นั้นสาเหตุ ข้อนี้นี่สมจริงดังพุทธพจน์บทพระบาลีในมหาทุกขัณฐสูตรว่า “เพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้น

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๕ – ๕๖.

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ, สันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔๑.

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘.

แหละ แม้พระราชาก็วิวาทกับพระราชเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั้นแหละ ผู้ชนต่างถือดาบ และโล่สอดแล่งธนูวิ่งเข้าสู่สงครามปะทะกันทั้งสองข้าง”

นอกจากมัจฉริยะและริษยาแล้ว ยังมีกิเลสอีก ๓ ตัว คือ ตัณหา หมายถึง การแย่งชิงกัน ในเรื่องวัตถุกาม ชื่อเสียง เกียรติยศ มานะ หมายถึง การต้องการเป็นใหญ่เหนือผู้อื่น และทิฐิ ได้แก่ อุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน^{๔๐} ในพระพุทธศาสนาจะเน้นกิเลสในใจว่าเป็นต้นเหตุของการ เบียดเบียนแม้กิเลสจะมีมากมายแต่เมื่อวิเคราะห์ตัวที่มีบทบาทเด่นมากที่สุดก็จะมีได้แก่ มัจฉริยะ ริษยา ตัณหา มานะ ทิฐิ^{๔๑} เป็นหลักความอยากเพื่อตอบสนองความต้องการของตน โดยมีมานะ การต้องการอยู่เหนือผู้อื่น เป็นเพื่อนคอยบงการรวมทั้งการตระหนี่และการจ้องทำลายผู้อื่นทั้งหมดนี้ มาจากความเห็นผิดได้แก่ทิฐิพื้นฐาน

การเบียดเบียนจึงมีหลายลักษณะ มีทั้งที่เกิดจากเจตนาและไม่เจตนา อย่างไรก็ตามการ เบียดเบียนมีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ เป็นสิ่งที่กระทำต่อบุคคลในทางขัดขวาง บั่นทอน ให้ ตกต่ำลง อันเป็นสาเหตุให้เกิดช่องว่างหรือความแตกต่างระหว่างศักยภาพกับความเป็นจริงของ มนุษย์ และอหิงสธรรมจึงเป็นการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง มิใช่การยอมจำนนสยบราบคาบอย่างที่ คนส่วนใหญ่เข้าใจ^{๔๒} นอกจากนี้ การไม่เบียดเบียน คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง โดยมองว่า “เมื่อพูดถึงสันติภาพ เรามักนึกถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสงคราม อันได้แก่ ภาวะที่ปลอดพ้นจากการรบ รฆ่าฟันกัน และความโกลาหลอลหม่าน ความหมายนัยลบดังกล่าวแม้จะไม่ผิด แต่ก็ยังได้ความไม่ ครบถ้วนสมบูรณ์”^{๔๓} และหากมองโดยองค์รวม “เราต้องมองความหมายในเชิงบวกด้วย กล่าวคือ เป็นภาวะที่สงบ รวบรวม ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน”

สรุปความได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเอรวาท เป็นทางแนวทางที่ทำให้เกิดอหิงส ธรรม แก่ตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก มีการจัดวางความสำคัญทั้งภายนอกและภายใน ผสมผสานกัน คือ สันติภายนอก ส่งเสริมด้วยอิทธิพลศึกษา สันติวิธีภายใน ส่งเสริมด้วยอิทธิพลจิตศึกษา และอธิปัญญาศึกษา ดังนั้น เมื่อบุคคลนามรรค ๘ ประการนี้ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแล้ว สันติภาพของสังคมนั้นๆ ย่อมสงบสุข การเบียดเบียนมีต้นเหตุที่เกิดจากกิเลสเพราะกิเลสเป็นเครื่อง

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๔๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๖๘/๑๒๕-๑๓๐.

^{๔๒} ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์, สร้างสันติด้วยมือเรา: คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

^{๔๓} พระไพศาล วิสาโล “องค์รวมแห่งสันติภาพ”, ใน สุสานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔-๒๗.

เศร้าหมองแห่งจิตใจ ย่อมนำพาจิตใจให้อยากกระทำในสิ่งที่เป็นทุจริตทางกาย ทางวาจา และจิตใจ ของบุคคล กิเลสตัณหาเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับหลักพุทธธรรม จึงคอยขัดขวางไม่ให้เกิดอหิงสธรรม ภายในจิตใจของบุคคลได้เลย เราต้องแก้ปัญหาด้วยความฉลาดในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓.๕ วิธีการแก้ปัญหการเบียดเบียนกันของสังคมชาวพุทธ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือประชาชนในเขตอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี โดยสัมภาษณ์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์มีประเด็นที่สำคัญคือ วิธีแก้การเบียดเบียนระดับบุคคล และระดับสังคม

๓.๕.๑ วิธีแก้ปัญหการเบียดเบียนในระดับบุคคล

การจัดการการเบียดเบียนเบียดเบียนในระดับบุคคล เห็นว่า เมื่อจะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากความชววนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือ ต้องเริ่มต้นจากการไม่เบียดเบียนตัวเองเป็นอันดับแรก โดยการระมัดระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแส หรือพบเจอกับความชั่วทั้งหลาย ที่เรียกว่า กิเลสตัณหา เกิดขึ้นแล้วจะต้องหาทางแก้ไขปัญหานี้ให้ได้ ทางแก้ไขนั้นต้องอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น หลักพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ ๑) เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ๒) กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ๓) มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และ ๔) อุเบกขา การรู้จักวางเฉย^{๔๔} การเป็นคนที่ไม่รู้จักเหตุรู้จักผล เป็นการเริ่มต้นหรือพื้นฐานแก้ไขการเบียดเบียนเบียดเบียนในระดับบุคคลอีกอย่างหนึ่ง คือ รู้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ รู้ว่าสิ่งเหล่านี้สำเร็จมาจากเหตุเหล่านี้เมื่อรู้เหตุและผลแล้วก็พยายามหลีกเลี่ยง^{๔๕} วิธีจัดการการเบียดเบียนเบียดเบียนในระดับบุคคล เห็นว่า การเว้นจากการเบียดเบียนตัวเองคือสิ่งที่สำคัญที่สุด ต้องเริ่มต้นจากงดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ นอกจากความเห็นแก่ตัวแล้ว ยังมีอบายมุขอีก ๕ ประการ คือ การเป็นนักเลงสุรา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการ เล่น เล่นการพนันและคบคนชั่วเป็นมิตร นอกจากนั้นก็ยังมีหนทางแห่งความเสื่อมอื่นๆ แต่ละทางล้วนแต่เป็นทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อมเสีย จึงควรงดเว้นให้ได้^{๔๖}

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกษ์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูสุวิธานกิจจาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๒ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระมหาทองสุข ชีรปัญญา, เจ้าคณะตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

มีวิธีปฏิบัติตามหลักธรรม คือ มรรคมืองค์ ๘ คือ ๑) สัมมาทิฐิ คือ การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ๒) สัมมาสังกัปปะ คือ การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม ๓) สัมมาวาจา คือ การพูดต้องสุภาพ พูดในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม ๔) สัมมากัมมันตะ คือ การประพฤติดีงามทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง ๕) สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบผู้อื่น ๖) สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม ๗) สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยจิตเลือนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ ๘) สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส^{๔๓} เพราะ ต้นเหตุที่สำคัญให้คนในสังคมเกิดความเห็นแก่ตัว เมื่อความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น การเบียดเบียน และขัดแย้งก็จะตามมา ต้องแก้ปัญหานี้ในตัวคน โดยจะต้องยึดในหลักไตรสิกขา ได้แก่ ทาน ศีล^{๔๔} และภาวนา ประกอบกับเจริญเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นให้มาก โดยว่า ทุกคนย่อมรักความสุขเกลียดความทุกข์เหมือนกัน^{๔๕}

ข้อปฏิบัติพื้นฐานชุดนี้เป็นหลักประกันให้มั่นคงปลอดภัยแก่ตัวเรา และสังคมรอบข้าง ทำให้มนุษย์จะอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและดำเนินชีวิตทำกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นไปด้วยดีพอสมควร นับว่าเป็นวินัยแม่บทสำหรับเป็นข้อปฏิบัติในสังคมคุณุหัสหรือของชาวโลกทั้งหมด^{๔๖} ในทางตรงกันข้ามปัญหาสังคมที่มีสาเหตุมาจากของความโลภที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้มีจำนวนมาก เพราะว่าพุทธศาสนิกชนล่องละเมิดศีล ๕ โดยไม่มี ทำที่ว่าเป็นชาวพุทธ ในขณะที่สังคมไทยปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเราจะพบว่ามีการทำผิด

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูอรุณธรรมจิต, เจ้าคณะตำบลโพธิ์ศรีสำราญ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระมหานิรุจน์ กิตติธโร, เจ้าคณะตำบลโคกกกลาง อำเภอโนนสะอาด, จังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริโชติสาร, เจ้าคณะตำบลบึงแก้ว อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๘-๑๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระมหานิรุจน์ กิตติธโร, เจ้าคณะตำบลโคกกกลาง อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูสิริโชติสาร, เจ้าคณะตำบลบึงแก้ว อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๔๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, หน้า ๘-๑๐.

ทางด้านศีลธรรมเพิ่มขึ้น ทั้งด้านกาย วาจา และใจ ซึ่งจัดว่าเป็นการประพฤติทุจริต ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งความประพฤติหรือการปฏิบัติที่เป็นทุจริตไว้ ๓ ประการ คือ^{๕๐}

๑) กายทุจริต ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางกาย

๒) วาจาทุจริต ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางวาจา

๓) มโนทุจริต ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางใจ

การเบียดเบียนในสังคม มีเหตุที่เกิดจากกิเลสและกิเลสตัณหา ความสุขทางกายที่แสวงหาได้จากความมั่งคั่งหรือสิ่งอื่นๆ แล้ว ยังมีความสุขทางจิตใจที่เกิดจากความพึงพอใจ ความสงบของจิตใจ เพราะเมื่อตัวเราเกิดความสุขจากความพึงพอใจเป็นพื้นฐานแล้ว ความคิดที่จะแสวงหาความสุขจากภายนอก ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งการเบียดเบียนก็ไม่เกิดเกิดขึ้นอย่างแน่นอน^{๕๑} โดยเฉพาะความสุขที่เกิดจากความมั่งคั่งความร่ำรวย คนทั่วไปถือกันว่า ความร่ำรวยเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งของชีวิต ไม่ใช่เกิดจากโชคชะตาหรือความบังเอิญ แต่เกิดจากการลงมือกระทำหรือขยันหมั่นเพียรในการสร้างเนื้อสร้างตัวให้เจริญรุ่งเรืองหรือให้เกิดขึ้นมาได้ มิใช่มาจากการเบียดเบียนเอาของคนอื่นทำให้ได้มาซึ่งสิ่งต่างๆ^{๕๒} การศึกษาธรรมะในศาสนาหรือปรัชญาที่ตนนับถืออยู่ ในพระพุทธศาสนามีธรรมสอนใจหลายประการ เชื่อว่าเมื่อสพระธรรมเข้าถึงจิตใจแล้ว นิสัยไม่ดีต่างๆ ก็จะลดน้อยลง ซึ่งหาใช่แต่จะกำจัดนิสัยเห็นแก่ตัวได้อย่างเดียว

วิธีจัดการการเบียดเบียนเบียดเบียนในระดับบุคคล เห็นว่า ชย เกียรติ อำนวย เกิดจากสาเหตุพื้นฐานหลายอย่างด้วยกัน เช่น คือเกิดจากการเอาชนะตัวเอง มิใช่มาจากการเบียดเบียนเอาของคนอื่น^{๕๓} สร้างคุณธรรมต่างๆ ให้มีขึ้นในตน เช่น การฝึกฝนพัฒนาตนเอง การฝึกสมาธิให้จิตใจเข้มแข็ง การเอาชนะใจตนเอง การตรงต่อเวลา ความอดทน ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย^{๕๔} ถือหลักวิธีการหรือศิลปในการทำงาน หาวิธีทำงานที่ดีกว่าเดิม ที่สำคัญก็คือการฝึกสมาธิหรือจิตใจให้เข้มแข็ง ฝึกกำลังใจให้มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่ท้อถอย สามารถต่อสู้กับ

^{๕๐} อญ.นกก. (บาลี) ๒๒/๑๐๘/๔๒๔, อญ.นกก. (ไทย) ๒๒/๑๐๘/๖๓๐; อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๓/๔๔๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๕๗๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ เจ้าอธิการสุพล ญาณโกโร, เจ้าคณะตำบลทมนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูสุวรรณศิริวัฒน์, เจ้าคณะตำบลหนองกุงศรี อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ ธัญพืช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายสัจจพงษ์ ภูมิภักดิ์, นายกเทศมนตรี เทศบาลโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

อุปสรรคได้ดี ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ รวมทั้งการปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสม^{๕๖} ความเอาใจใส่ ต่อหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จะทำสิ่งใดก็ตามต้องเอาใจใส่ ตั้งใจทำจริง ๆ โดยไม่ อ้างโน่นนี่แล้วหาเรื่องไม่ทำกิจหรือหน้าที่นั้น ๆ เมื่อทำได้ดังนี้ ความเห็นแก่ตัวจะไม่สามารถเข้ามา ครอบงำ การเบียดเบียนก็ไม่เกิดขึ้นได้ กล่าวคือ เมื่อมีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำ ตั้งใจเอาใจใส่ใน ภาระหน้าที่หากมีความตั้งใจเอาใจใส่ มองเห็นถึงคุณประโยชน์ของภาระหน้าที่นั้นๆ แล้วรีบทำให้ สำเร็จตามกาลเวลา สามารถแก้ไขความเห็นแก่ตัวได้หรือป้องกันไม่ให้เกิดการเบียดเบียนขึ้นมาได้

นอกจากนั้น ก่อนจะแก้ไขจำเป็นต้องเข้าใจถึงลักษณะนิสัยส่วนบุคคลด้วยโดยเฉพาะระดับ ปริมาณความมากน้อยของความเห็นแก่ตัวมีมากน้อยต่างกัน เพราะการเบียดเบียนในสังคมเกิดจาก ความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน บางคนเห็นแก่ตัวมาก ในขณะที่บางคนมีความเห็นแก่ตัวน้อยขึ้นอยู่กับ สถานะภาพของบุคคล^{๕๗} เพราะมนุษย์มีทั้งสิ่งที่ต่างกันและสิ่งที่เหมือนกัน ไม่มีใครที่เหมือนกัน และต่างกันไปทุกอย่าง ธรรมชาติมีอิทธิพลกำหนดให้คนแตกต่างกัน บุคลิกภาพทำให้ตัวเราแสดง พฤติกรรมต่างๆ เป็นกระเจงกาทิสัยที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลในด้านบวกและ ด้านลบ ทำให้บุคคลเกิดความเห็นแก่ตัวและสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นปมด้อยหรือความรู้สึก ทางลบภายในจิตใจของคน เช่น แสดงอาการเฉยเมย ไม่เอาใจใส่ เฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น ไม่อยากทำอะไร^{๕๘}

๓.๕.๒ วิธีแก้ปัญหการเบียดเบียนในระดับสังคม

ธรรมชาติของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวอยู่แล้ว มนุษย์ทุกคนแสวงหาผลประโยชน์ ส่วนตัว วิธีการที่ทำให้ตนเองมีความสุขอย่างแท้จริงในการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๕๙} มีความสำคัญ สำหรับชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับบุคคล อย่างไรก็ตาม การจัดระเบียบของสังคม สังคมที่ไม่มี หลักการใดก็ตามถ้าประกอบด้วยหลักธรรมแล้วเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้องโดยเรียกว่าระบบธัม มิกสังคมนิยม^{๖๐}โดยยึดหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา” ดังนั้น การแก้ปัญหการเบียดเบียนกันในสังคม

^{๕๖} วิธาน สุชีวลุปต์ และสนธิ์ บางอ้อ, **ปรัชญาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ ธัญพืช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕

^{๕๘} สุชา จันทรเฒ, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๗.

^{๕๙} สุพัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๖๐} มยุรา อูเรนทร์. “พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

คือการสร้างพฤติกรรมให้เป็นผู้มีความ ช่วยเหลือเสียสละ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันทำกิจหน้าที่ให้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขแก่บุคคลและส่วนรวม มีวิธีการเช่น^{๖๑}) ให้ความร่วมมือในการทำงานของสังคม เช่น เป็นอาสาสมัครในการทำงานของที่ทำ งานช่วยเหลืองานของผู้อื่นหรือสังคมเท่าที่จะช่วยได้ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้อื่นได้ เช่น ผู้ปกครอง หรือเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น^{๖๒} ๒) ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนดเวลาเสมอ ไม่ปล่อยให้ค้างค้ำทำให้เกิดความสุขในการทำงาน ไม่จับจด ลำช้า เลื่องงาน เกีย่งงานและผัดวันประกันพรุ่ง^{๖๓}

นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งการเบียดเบียนออกเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ การเบียดเบียนทางตรง ซึ่งเป็นการเบียดเบียนระหว่างบุคคลต่อบุคคล มีผู้กระทำและผู้ถูกกระทำอย่างชัดเจน กับ การเบียดเบียนโครงสร้าง ซึ่งเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม ส่งผลให้คนในสังคมต้องได้รับความทุกข์ จากการถูกเบียดเบียนบนทอนทางกายเนื่องด้วยความยากจน เจ็บป่วย ถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือการเบียดเบียนทางจิตใจจากความรู้สึกหวาดหวั่น ไม่มั่นคง ขาดความปลอดภัย ความรุนแรงชนิดนี้มักไม่เห็นผู้กระทำโดยตรงชัดเจน แต่อาจมีบางคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว แต่เขาเหล่านั้นก็เป็นเพียงกลไกของโครงสร้าง หรือเป็นสื่อกลาง ของการเบียดเบียนเท่านั้น^{๖๔} การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการเป็นความเห็นแก่ตัวมาเป็นคนเสียสละช่วยสังคม นั้นแม้ความเห็นแก่ตัวจะเป็นศัตรูที่ฝังลึกอยู่ในจิตมนุษย์ยากที่จะแก้ แต่จะไม่ยากถ้าเราพยายามแก้ประเด็นคือต้องทำให้สม่ำเสมอพอดีและทำเป็นประจำ การแก้ไขที่ตัวบุคคลผู้เห็นแก่ตัวให้เป็นผู้กระทำกิจหน้าที่ต่างๆ อย่างถูกต้องและสำเร็จนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด จนกลายเป็นคนเพียรพยายามและได้รับประโยชน์สุขแล้ว นอกจากนั้นยังต้องแก้ไขสิ่งแวดล้อมอื่นที่ไม่ได้เกิดจากตัวบุคคลในสังคม

สรุปความได้ว่า การเบียดเบียนมีความหมายหลากหลาย คือมิได้หมายถึง สิ่งที่เกิดผลลบเสมอไป แต่อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางกระบวนการแห่งความเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเก่าสู่สิ่งใหม่จากความเลวสู่ความดี ซึ่งตัวของความขัดแย้งเองอาจเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

^{๖๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **ปรัชญาการเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๕.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ รัชฎีพิช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พ.ต.อ. กิตติศักดิ์ จำรัสประเสริฐ, ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายแพทย์สุทธิพงษ์ ปิ่นแก้ว, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ในทางที่ดีก็ได้ ดังนั้น การเบียดเบียนเป็นธรรมดาของชีวิตที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้^{๖๕} ในขณะที่สิ่งสำคัญที่สุดคือการพยายามระงับการเบียดเบียนด้วยการปิดกั้นไม่ให้แสดงออกมา และการพยายามที่จะขจัดรากเหง้าของมัน มีส่วนทำให้ความขัดแย้งเหล่านั้นขยายตัวกลายเป็นความรุนแรงได้ ไม่ว่าจะเป็นการเบียดเบียนในรูปแบบการทะเลาะวิวาท ต่อสู้ ทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน หรือการเบียดเบียนทางทรัพย์สินในรูปแบบต่างๆ ทั้งการปล้นสะดม ลักขโมย อาชญากรรม หรือสงครามก็ตาม และความรุนแรงทางจิตใจ เช่น ถูกข่มขู่หรือบีบคั้นทางจิตใจจนเกิดความตระหนกตกใจ หวาดกลัว โศกเศร้า อ้ำว้าง รู้สึกเหมือนถูกกีดกัน ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม หรือถูกรังเกียจ เียดฉินท์จากผู้อื่น^{๖๖} หรืออีกนัยหนึ่ง ความรุนแรง คือ สิ่งใดก็ตามที่บั่นทอนมนุษย์มิให้บรรลุถึงศักยภาพของตน ขัดขวางมิให้เขาได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม อาจเป็นปัจจัยทางสังคม ที่ส่งผลทางอารมณ์ทำให้ผู้คนรู้สึกว่าคุณกตัญญู เกิดความตื่นตระหนก หวาดกลัว หรืออาจเป็นการเอาเปรียบ ขูดรีดทางเศรษฐกิจก็ได้

ข้อแตกต่างระหว่างการเบียดเบียนทางตรง กับการเบียดเบียนทางโครงสร้าง คือ ผู้ที่ถูกกระทำด้วยการเบียดเบียนทางตรง นอกจากจะเห็นหรือรับรู้การเบียดเบียนได้ชัดเจนแล้ว ยังอาจมีปฏิกิริยาต่อต้าน แต่การเบียดเบียนทางโครงสร้างนั้น เกิดขึ้นอย่างเงียบๆ แอบแฝง แลเห็นไม่ชัด นอกจากนี้ผู้ตกเป็นเหยื่อยังอาจถูกโน้มน้าวให้ยอมรับโดยคุณผู้ การเบียดเบียนส่วนบุคคลเกิดขึ้นเป็นครั้งๆไป แต่การเบียดเบียนทางโครงสร้าง เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นกระแสขึ้นบ้างลงบ้าง จนกว่าเหตุปัจจัยของโครงสร้างนั้นจะหมดไป^{๖๗} การเบียดเบียนจึงมีหลายลักษณะ หลากมิติ มีทั้งที่เกิดจากเจตนาและ ไม่เจตนา อย่างไรก็ตามการเบียดเบียนมีลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่ง คือ เป็นสิ่งที่กระทำต่อบุคคลในทางขัดขวาง บั่นทอน ให้ตกต่ำลง อันเป็นสาเหตุให้เกิดช่องว่างหรือความแตกต่างระหว่างศักยภาพกับความเป็นจริงของมนุษย์ และอหิงสธรรมจึงเป็นการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง มิใช่การยอมจำนนสยบราบคาบอย่างที่คุณส่วนใหญ่เข้าใจ^{๖๘} นอกจากนี้ พระไพศาลยังตั้งข้อสังเกตว่า การไม่เบียดเบียน คือ สภาวะที่ปราศจากความรุนแรง โดยมองว่า “เมื่อพูดถึงสันติภาพ เรามักนึกถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสงคราม อันได้แก่ ภาวะที่ปลอดพ้นจากการรบราฆ่าฟันกัน และความโกลาหลอลหม่าน ความหมายนัยลบดังกล่าวแม้จะไม่ผิด แต่ก็ยังได้ความไม่ครบถ้วน

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายปราโมทย์ รัชพิช, นายอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูญาณวิโมกข์, เจ้าคณะอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๓ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พ.ต.อ. กิตติศักดิ์ จำรัสประเสริฐ, ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี, ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕.

^{๖๘} ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์, สร้างสันติด้วยมือเรา: คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

สมบูรณ์”^{๖๕} และหากมองโดยองค์รวม “เราต้องมองความหมายในเชิงบวกด้วย กล่าวคือเป็นภาวะที่สงบ ร่าเริง ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน”^{๖๖}

เพราะฉะนั้น สรุปได้ว่า ดังนั้น คำว่า “อหิงสกรรม” จึงหมายถึง หลักการและวิธีการ ที่บุคคลควรนำไปปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหา หรือเป็นแนวทางที่จะดำเนินชีวิต พระพุทธองค์ ทรงเห็นว่าเป็นวิธีการที่ทำให้บุคคล ไม่พยายาบาดต่อกันด้วยความโกรธ ความไม่พอใจต่อกัน ซึ่งเป็นเรื่องปกติของคนส่วนใหญ่ในสังคม จะให้ทุกคนคิดเห็นแบบเดียวกันนั้น ก็เป็นไปได้ยากยิ่งนัก วิธีการที่ไร้ความรุนแรง มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยที่ในตัวเองก็เป็นวิธีการซึ่งให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เราอาจจะเรียกวิธีการดังกล่าวว่าสันติวิธี สังคมที่ไม่เบียดเบียนเช่นฆ่าทำลายกันเป็นสังคมที่คนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ไม่อึดอัดฝืดเคือง ไม่มีเรื่องเคียดแค้นร้อนใจ มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างราบรื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โดยที่สภาพแวดล้อมทั้งในทางธรรมชาติและทางสังคมต่างก็เกื้อกูลต่อการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพ ปราศจากการบีบคั้นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ให้ความเห็นแก่ตัวเข้ามาครอบงำจิตใจหรือให้บังเกิดขึ้นกับตัวของบุคคลได้

๓.๖ สรุปวิธีการแก้ปัญหาการเบียดเบียนกันในสังคมชาวพุทธ อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

จากการศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเบียดเบียนในสังคมอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ซึ่งได้ข้อสรุปว่า

ความเห็นแก่ตัวนั้นต่างก็มีความรักตนสนองความต้องการตนก่อให้เกิด ความเบียดเบียนเป็นความเสื่อม มีลักษณะ ๒ อย่างคือ ลักษณะของการกระทำของบุคคล เรียกว่า “คนเห็นแก่ตัว” อย่างหนึ่ง ลักษณะของผลการกระทำ เรียกกันว่า ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ ยังมีการพิจารณาบางแง่มุมที่เกี่ยวกับการเบียดเบียนกัน ในฐานะที่เป็นพื้นฐานพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เป็น ปรัชญาชีวิตที่มีหลักการเกี่ยวกับความพึงพอใจ เพราะว่ามีมนุษย์มีอำนาจสองอย่างที่คอยควบคุมการกระทำอยู่นั้น คือ ความรู้สึก และเหตุผล ดังนั้นแนวคิดที่ใช้แก้ไขที่ตัวบุคคลเป็นรายๆ และใช้วิธีการทางพระพุทธศาสนา การเบียดเบียนมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักคำสอนอื่นที่สนับสนุนกัน เช่น ทางแห่งความเสื่อมในปาวาสสูตร เป็นต้น

^{๖๕} พระไพศาล วิสาโล, “องค์รวมแห่งสันติภาพ”, ใน สุสานคดีเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย, หน้า ๒๔-๒๗.

^{๖๖} ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์, สร้างสันติด้วยมือเรา : คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง, หน้า ๒๑.

และมองว่าความเห็นแก่ตัวนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นทางเสื่อมการศึกษา หน้าที่การงาน และชีวิต รวมถึงการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดสำหรับปวงชนทั่วไปหรือบรรพชิต

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นทางออกเพื่อเสนอวิธีแก้ไขความเห็นแก่ตัว ซึ่งมีหลักคำสอนที่เป็นทั้งฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการเบียดเบียน และมีหลักคำสอนที่เป็นฝ่ายปฏิบัติต่อกันสำหรับทัตนะของประชากรกลุ่มเป้าหมายที่มองว่า กิเลสตัณหา เป็นลักษณะความอยากได้สิ่งที่สนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ โดยสัมพันธ์กับภาวะชีวิตที่จะอำนวยสิ่งที่ปรารถนานั้นๆ ให้คงอยู่กับตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดไป ตัณหานี้แสดงออกในรูปความรู้สึกอยากได้ของคนอื่นทำให้บุคคลมีลักษณะแสดงพฤติกรรมอยากได้สิ่งของมาเป็นของตนโดยการเก็บเอาของผู้อื่นที่มีเจ้าของมาไว้เป็นส่วนตน ทำให้เกิดการเบียดเบียนใช้วาจาที่ส่อเสียด เบียดเบียนประทุษร้ายทำร้ายกันจนเสียชีวิตบุคคลถูกความโลภครอบงำความโลภ นี้แสดงถึงความกระหายอยาก เป็นความอยากขั้นที่รุนแรงมากขึ้น อยากในอำนาจละเมิดเบียดเบียนกัน เมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้ว ย่อมคิดที่จะเอาให้ได้โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เรียกโลภะว่า “อกุศลมูล” แปลว่ารากเหง้าของความชั่วขาดสติสัมปชัญญะไม่ระงับยับยั้งก็จะแสดงพฤติกรรมมรุกรานเพื่อให้ตนได้มาเรียกว่าเห็นแก่ตัว เป็นอกิष्ฆา เป็นความเพ่งเล็งอันเป็นความต้องการที่รุนแรง การอยู่ร่วมกันในสังคมมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะการกระทบกระทั่งทำให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกัน ด้วยวาจา ด้วยใจ การเบียดเบียนกัน สังคมที่มีการเบียดเบียนกันสังคมนั้นย่อมหาความสุขไม่ได้ ดังนั้นการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสงบราบรื่นเรียบร้อย มีความสุข และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

มนุษย์ในสังคมเกิดความเห็นแก่ตัว การเบียดเบียนที่เป็นอกุศลกรรมหลายประการ เป็นศัตรูต่อความก้าวหน้าและความเจริญต่างๆ ของตัวบุคคลและสังคม และทางแก้ไขอื่นๆ อีก เช่น การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รู้จักพอดี กำลังใจ และการฝึกฝนตนเองไม่ปล่อยใจให้จิตใจฟุ้งซ่าน รวมทั้งการอดทนต่อสู้ กับอุปสรรคและความผิดพลาดต่างๆ ส่วนในสังคมพระพุทธศาสนา มองว่า การเบียดเบียนเป็นความทุกข์ มนุษย์ต่างแสวงหาสิ่งที่เป็นความสุขและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นทุกข์ มนุษย์ต่างก็ “รักสุข เกลียดทุกข์” เรียกว่าเป็น “ความรักตน” ความรักนี้เองที่ทำให้มนุษย์เฝ้าหาเพื่อสนองตอบความต้องการ แต่ความต้องการที่ไม่เคยหยุดของมนุษย์ได้สิ่งหนึ่งแล้วก็ยังต้องหามาใหม่และต่อไปไม่ หยุดและในเมื่ออยู่ร่วมกันทุกคนต่างมีความปรารถนาเช่นกันจึงทำให้เกิดการละเมิดความรักเป็นบ่อเกิดของการเบียดเบียน กระทำทุกอย่างเพื่อสนองตัณหา มโนสัญชาตญาณเกิดจากส่วนลึกของจิต มนุษย์ที่มีต่อตนเอง จึงเท่ากับการยืนยันว่ามนุษย์รักตน การเบียดเบียนนั้นเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่ความเห็นแก่ตัวมิใช่เพียงว่าเป็นแค่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ยังเป็นความรู้สึกภายในความเห็นแก่ตัวไม่ว่าระดับใดจะมีผลคือทุกข์ทั้งสิ้น